

waarop de sprekers vooral hun eigen mening ten gehore brachten en zich weinig of niet bereid toonden om in te gaan op de argumenten van de tegenpartij.

De Algemeen Rijksarchivaris domineerde een groot deel van het debat; nog meer dan tijdens zijn lezing noemde hij hier man en paard. Hij verborg allerminst dat hij het toekomstige Vlaamse Publiekrechtelijk-archiefdcreet een slechte zaak vond en zag een alternatief in beheersovereenkomsten met het Rijksarchief. In die context beschouwde hij vooral de archiefbestanden die dateren van vóór de overheveling van de organieke wetgeving als problematisch en hekelde hij dat bepaalde besturen stukken uit de 19de eeuw nog steeds een administratief nut toeschrijven. Velle erkende daarbij expliciet dat vooral het provinciale niveau een uitdaging vormde, onder meer omdat er in Wallonië, in tegenstelling tot Vlaanderen, geen provinciale archieven zijn opgericht. Hij toonde alle begrip voor de realiteit op het terrein, maar gaf aan dat hij als ambtenaar niet anders kon dan de wetgeving toepassen. Voorts uitte hij felle kritiek op het Vlaamse erfgoedparadigma waardoor archivariissen zich volgens hem noodgedwongen veeleer moeten opstellen als verkapte cultuurambtenaren, terwijl dat niet hun kerntaak is. In het vuur van zijn betoog veroorloofde hij zich een aantal denigrerende opmerkingen over de Vlaamse beroepsorganisatie.

Dat lang niet alle toehoorders zich konden vereenzelvigen met de opvattingen van de Algemeen Rijksarchivaris, is een understatement. Zij repliceerden dat het Erfgoeddecreet tal van interessante kansen bood en sterk had bijgedragen tot een grotere zichtbaarheid van de archiefsector in Vlaanderen, al ontkende zeker niet iedereen dat de Algemeen Rijksarchivaris wel een punt had. Namens de provincie-archivariissen merkte Bart Sas (Provinciearchief Antwerpen) op dat de houding van het Rijksarchief de facto een averechts effect sorteerde en bijzonder 'ontmoedigend' was voor de ontsluiting van het historisch archief. Hij beklemtoonde ook dat tal van bescheiden, bijvoorbeeld in het licht van de huidige Vlaamse milieuwetgeving, opnieuw een administratief nut hadden gekregen. Griet Maréchal wierp op dat vroegere rijksarchivariissen actief hadden meegewerkt aan de oprichting van provinciale archieven en ging nader in op de situatie van de kasselrijarchieven.

Herhaaldelijk riepen diverse aanwezigen op om ondanks de gevoeligheden beter samen te werken, omdat alleen zo de problemen daadwerkelijk opgelost kunnen worden. Het voorbeeld van het archief van Fortis, dat even genationaliseerd was, maar nu weer in privéhanden is, maakte de absurditeit van een en ander duidelijk. Bij wijze van uitgeleide sloot Gert-Jan De Graaf (hoofdredacteur van het Nederlandse tijdschrift *Oa*) zich graag aan bij die terechte bezorgdheid. Hij verklaarde enigszins verbijsterd te hebben vastgesteld dat de discussie zich vooral afspeelde op het persoonlijke en institutionele niveau, daar waar men er eigenlijk vooral voor zou moeten zorgen dat zoveel mogelijk relevante bronnen *tout court* bewaard blijven.

Het eindoordeel van deze studienamiddag is wat dubbel. Hoewel hij informatief meer dan geslaagd en hoogst interessant was, blijft vooral een gevoel van tristesse hangen over de hevige polarisatie binnen de sector, vooral naar aanleiding van het toekomstige Vlaamse Publiekrechtelijk-archiefdcreet, dat nu op tafel ligt. Als deze studiedag een vervolg krijgt in de vorm van een debat ten gronde binnen de sector en in de vakpers, waarbij alle protagonisten zich bereid tonen, niet alleen in woorden maar ook in daden, om elkaars meningen te respecteren en om werkelijk tot een voor iedereen eerbare oplossing te komen, zal hij achteraf misschien vooral onthouden worden als een efficiënte schoktherapie om de huidige malaise te verhelpen.

Bart Coppein

*Lid van de Werkgroep Wetgeving en Beleid, Assistent Onderzoekseenheid Romeins Recht en Rechtsgeschiedenis, K.U.Leuven
bart.coppein@law.kuleuven.be*

78. Deutscher Archivtag

Erfurt, 16-19 september 2008

Für die Zukunft sichern! Bestandserhaltung analoger und digitaler Unterlagen

De zware overstromingen in Centraal-Europa (2002) en de zware brand in de Anna-Amaliabibliotheek te Weimar (2004) drukten de (Duitse) publieke opinie de voorbije jaren twee keer nadrukkelijk met de neus op de kwetsbaarheid van papieren erfgoed. Archivariissen worden echter ook geconfronteerd met problemen inzake leesbaarheid, langetermijnbewaring en authenticiteit van elektronisch archief. Problemen waarvoor de overheid volgens voorzitter Kretzschmar van het *Verband deutscher Archivarinnen und Archivare* (VdA) extra middelen zal moeten vrijmaken.

Het jaarlijkse, door de VdA georganiseerde archiefcongres stond dit jaar in het teken van de preservatie van papieren en digitaal archief, volgens Kretzschmar de belangrijkste uitdaging van het archiefwezen in de 21ste eeuw. Het congres vond plaats in Erfurt, de hoofdstad van de Duitse deelstaat Thüringen. Tijdens zijn welkomstwoord legde Thürings minister-president Althaus (CDU) de nadruk op de financiële middelen die de *Landesregierung* sinds de Wende in de archiefsector investeert. **Hellmut Seeman** (voorzitter van de *Klassik Stiftung Weimar*) reflecteerde in zijn openingsreferaat over een toekomst waarin het erfgoed grotendeels gedigitaliseerd is. Zou een brand in de Anna-Amaliabibliotheek in 2054 nog een vergelijkbare massale en spontane hulp vanuit bevolking en overheid teweegbrengen zoals na

de brand in 2004, vroeg hij zich af. Verder achtte hij het mogelijk dat archieven en bibliotheken hun functie van bewaarder zouden verliezen. Tot slot verwachtte Seeman dat het origineel opnieuw aan belang zal winnen.

De gezamenlijke ochtendzitting ging van start met een eenzetting over preservering in het digitale tijdperk. Daarin stelde **Hartmut Weber** (*Bundesarchiv Koblenz*) dat behoud van papieren erfgoed een prioriteit moet blijven. Hoe populair digitalisering ook is, ze mag geen doel op zich zijn. Digitalisering is weliswaar uitstekend geschikt om raadplegingskopieën te vervaardigen, maar authenticiteit blijft een probleem. Bovendien dreigt er een strijd om de verdeling van de beschikbare middelen voor de preservering van papieren erfgoed, digitaal archief en gedigitaliseerd materiaal. Door een beroep te doen op subsidies en privéfinanciering slaagt het *Bundesarchiv* er voorlopig in het behoud van zowel papieren als digitaal archief te verzekeren.

Twee referaten gingen dieper in op de positie van de microfilm in het digitale tijdperk. Zoals een congresganger terecht opmerkte, werd daarbij soms onvoldoende onderscheid gemaakt tussen *Sicherheit* (bewaarkopie) en *Schutz* (vervangkopie).

In 1960 werd in de Duitse Bondsrepubliek begonnen met het systematisch vastleggen op microfilm van belangrijk erfgoed om dat bij een eventuele atoomoorlog veilig te stellen. Volgens **Gerhard Fürmetz** (*Bayerisches Hauptstaatsarchiv*) is microfilm voor het vervaardigen van dergelijke bewaarkopieën nog steeds interessant, onder meer vanwege de kostprijs en, vooral, de duurzaamheid. Door de opkomst van de digitalisering sprongen echter ook de beperkingen van microfilm duidelijker in het oog, zoals beperkte gebruiksvriendelijkheid, problemen om grote formaten, kaartsystemen of fotomateriaal te verfilmen en geringe kwaliteitscontrole. Om die nadelen op te vangen lopen er nu pilootprojecten waarbij beide technologieën gecombineerd worden. Afhankelijk van het materiaal wordt eerst gescand of gemicrofilm. Gezien de onzekere levensduur van digitale gegevens, blijft microfilm voor bewaarkopieën vooralsnog de enige norm.

Centraal in het betoog van **Martin Luchterhandt** (*Landesarchiv Berlin*) stond de vraag of microfilm ook voor vervangkopieën nog steeds de norm is. In het verleden was het eenvoudig; toen was zwart-witmicrofilm de enige optie. Dat veranderde volledig met de opkomst van de digitale drager. Ook volgens Luchterhandt hebben beide systemen hun voor- en nadelen. Vanuit het gezichtspunt van de gebruiker komt het digitale medium overduidelijk als winnaar uit de bus, maar als behoud vooropstaat, wint de microfilm. Daarom pleitte Luchterhandt eveneens voor een hybride aanpak.

Karsten Uhde (*Archivschule Marburg*) had het over het belang van preservering in de archiefopleiding. In Duitsland wordt behoud in een afzonderlijke cursus behandeld. De studenten krijgen er zowel een theoretische als een prak-

tische opleiding. De cursusinhoud is wel sterk gewijzigd sinds nieuwe dragers hun intrede hebben gedaan. Volgens Uhde is de opleiding in Duitsland van uitstekende kwaliteit. Bovendien kan ze de internationale vergelijking moeiteloos doorstaan. Hoe zit het nu met preservering in de archiefpraktijk? Uit een enquête bleek dat maar liefst 78% van de respondenten in de dagelijkse archiefpraktijk met preservering te maken krijgt. Gevraagd naar het belang ervan, kreeg preservering een gemiddelde score van 7,2/10. Vlak na de opleiding lag dat cijfer nog beduidend lager (5,5/10).

De lezing van **Mario Glauert** (*Brandenburgisches Landeshauptarchiv Potsdam*) stond in het teken van de *Zweite Bewertung* of 'secundaire selectie'. Steeds meer archiefstukken zijn door verval bedreigd, zodat er bij gebrek aan voldoende middelen ook op het vlak van de preservering keuzes gemaakt moeten worden. Glauert pleitte ervoor afstand te nemen van de klassieke *Bewertung*, een momentopname waarbij vooral rekening gehouden wordt met de bestaande schade en de gebruiksfrequentie. In de plaats daarvan wil hij vooral de mogelijke toekomstige schade-risico's in rekening brengen en de toestand voortdurend monitoren.

Glauert ging ook uitgebreid in op het piramidemodel als leidraad voor een goed preserveringsbeleid. Daarin staan in volgorde van belangrijkheid: het probleembewustzijn (basis), de beleidsplanning, het depotklimaat, de verpakking, raadplegingskopieën, conserverende maatregelen als ontzuren, en restauratie (top). Tijdens de zitting van de sectie overheidsarchieven een dag later kwam **Sebastian Barteleit** (*Bundesarchiv Berlin*) terug op dat concept. Hij stelde dat het in de praktijk niet altijd mogelijk is de middelen gelijkmatig over alle archieven te verdelen (horizontale model). Soms is het beter per bestand of groep bestanden na te gaan welke ingrepen zinvol zijn (verticale model). Barteleit ging in op de voor- en nadelen van beide modellen en op de toepassing ervan in het *Bundesarchiv*. In tegenstelling tot Glauert zag hij de intrinsieke waarde van een archiefbestand wel nog altijd als een belangrijk criterium voor het vastleggen van prioriteiten. Barteleit stond tot slot even stil bij de klimaatverandering. Omdat die de kans op overstromingen en branden doet toenemen, moet daar bij het bouwen van archiefdepots rekening mee gehouden worden. Volgt men daarbij de passiehuusstandaard, dan zorgt men tegelijk voor het milieu en voor een kleinere kans op calamiteiten.

De langetermijnbewaring van elektronisch archief vormde het onderwerp van sectie drie. In een eerste referaat maakte **Christian Keitel** (*Landesarchiv Baden-Württemberg*) de stand van zaken op van een decennium elektronische archivering in Duitsland. Positief vond hij dat er al veel richtlijnen opgesteld en al heel wat digitale bestanden aan archieven overgedragen werden. Daartegenover staan een te geringe ervaring met de ontsluiting ervan en een tekort aan wetenschappelijke literatuur erover, zoals bleek uit een analyse van enkele archieftijdschriften. Keitel wees er ook op dat

De Domberg met de Mariendom en de Severikirche vormt een van de toeristische hoogtepunten van Erfurt. Foto: Gerd De Coster.

het feit dat de OAIS-standaard buiten de archiefwereld om ontwikkeld werd, een gevaar inhoudt voor de positie van de archivaris. Om dat gevaar om te zetten in een kans, pleitte hij ervoor om meer praktische ervaring op te bouwen, samen te werken met bibliotheken en musea, een duidelijk beleid uit te werken, vorming te organiseren en strategische doelstellingen te definiëren.

Vervolgens gaf **Rolf Dässler** (*Fachhochschule Potsdam*) in een bijzonder technisch betoog een overzicht van de voor de sector relevante technologische ontwikkelingen. De opslagcapaciteit neemt nog steeds exponentieel toe. Op de Holographic Versatile Disk zou maar liefst 8 ZByte (8×10^{12} Gigabyte) opgeslagen kunnen worden. Duurzaamheid blijft echter een levensgroot probleem. Om de kosten voor de dus nog steeds noodzakelijke migratie te drukken, pleitte Dässler voor een verregaande centralisering. Ook Dässler had het over OAIS, dat hij als hét referentiemodel voor elektronisch archiefbeheer ziet. Men zou dan ook voor metadatamodelen moeten opteren die bij OAIS passen (bv. PREMIS of METS). De keuze voor een bewaarstrategie – emulatie, migratie of een combinatie van beide – moet volgens de spreker afhangen van het doel (authenticiteit of originaliteit) en van het type toepassing.

Zijn lezing over het ArchiSafe-project begon **Siegfried Hackel** (*Physikalisch-Technische Bundesanstalt*) met een positieve noot: de archiefproductie mag dan al om de tien jaar verdubbelen, de opslagcapaciteit van opslagmedia verdubbelt elk jaar. ArchiSafe (www.archisafe.de) is een in opdracht van de Duitse overheid ontwikkeld systeem dat garant moet staan voor de eeuwenlange rechtszekerheid van archiefstukken. Het moest aan zes basisvoorwaarden voldoen: volledigheid, leesbaarheid, integriteit, authenticiteit, langetermijnbeschikbaarheid en uitwisselbaarheid. De authenticiteit is gewaarborgd door ArchiSig, de digitale handtekening. Daarnaast biedt de keuze voor PDF/A tal van voordelen. Volledigheid en leesbaarheid kunnen uit het oogpunt van de rechtszekerheid enkel gegarandeerd

worden door migratie. ArchiSafe regelt eveneens de latere overdracht aan het *Bundesarchiv*.

De sprekers van deze sectie riepen duidelijk meer vragen op dan ze er beantwoordden, wat de sectievoorzitter ertoe bracht af te sluiten met deze vragen: over welke vaardigheden en kennis moet de archivaris van morgen beschikken, tot waar reikt zijn opdracht en waar begint die van de informaticus?

Over een heel andere problematiek sprak **Arie Nabrings** (*Rheinische Archiv und Museumsamt*). Voor de *Landesregierung* van Nordrhein-Westfalen vormt het behoud van het cultureel erfgoed een van de beleidsprioriteiten. Vanuit die beleidsoptie werd een driejarig project opgezet voor de massaontzuring van niet-overheidsarchief. Met de 500.000 euro die de deelstaat daarvoor jaarlijks uittrok, konden de kosten van de deelnemende instellingen – vooral gemeenterarchieven – voor maximaal 70% gesubsidieerd en een zestigtal tijdelijke banen gecreëerd worden. In de betrokken archieven werd eerst een schadekadaster opgemaakt, pas daarna werden ze door een privéfirma ontzuurd. En omdat ontzuring zinloos is als de ontzuurde stukken niet in goede omstandigheden worden bewaard, is eveneens voorzien in een constante monitoring achteraf.

Het congres werd afgesloten met een panelgesprek. Twee archivariissen, twee bibliothecarissen en een vertegenwoordiger van het *Bundesamt für Bevölkerungsschutz und Katastrophenhilfe*, kregen drie vragen voorgeschied. Hoe staat het in Duitsland met preservering? Kan de tegenstelling gebruik - behoud opgeheven worden? Wat met behoud in tijden van schaarse middelen? De panelleden waren het onderling lang niet altijd eens, maar waren over het algemeen wel gewonnen voor meer samenwerking tussen verschillende erfgoedsectoren om zo tot een efficiëntere besteding van de middelen te komen. Verder onthouden we dat Marcus Stumpf (*LVL-Archivamt für Westfalen*) vanuit de bedenking dat er in het verleden misschien te veel bewaard werd, pleitte om zeer goed na te denken over de selectie van elektronische archiefbestanden. Tijdens zijn slotwoord wees VdA-voorzitter Kretschmar er nogmaals op dat voor het behoud van elektronisch erfgoed extra middelen nodig zijn.

Voor meer achtergrond, zoals abstracts of teksten van een aantal referaten, kunt u terecht op www.archivtag.de. De volgende editie van de Duitse Archivtag vindt plaats in het Beierse Regensburg, waar van 22 tot en met 25 september 2009 gedebatteerd wordt over 'Archive im digitalen Zeitalter. Überlieferungssicherung – Erschliessung – Präsentation'.

Gerd De Coster, *Archivaris-documentalist SOMA*
E-mail: gerd_decoster@cegesoma.be